

УПРАВЛІННЯ ТОВ З ОДНИМ УЧАСНИКОМ

MANAGEMENT OF A SINGLE-MEMBER LIMITED LIABILITY COMPANY

Вінтоняк Н.Д., к.ю.н.,
старший науковий співробітник лабораторії корпоративного права
імені академіка Володимира Луця

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
orcid.org/0000-0003-1666-4437*

Товариство з обмеженою відповідальністю є найбільш поширеною організаційно-правовою формою серед підприємницьких товариств. У процесі інтеграції України до Європейського Союзу, положення щодо вдосконалення правового регулювання товариства з обмеженою відповідальністю законодавцем відображені у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Водночас серед недоліків Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» можна відзначити неврегульованість питань, пов'язаних з управлінням товариствами з одним учасником.

У статті проведено аналіз законодавства та судової практики щодо здійснення управління у товариствах з обмеженою відповідальністю з одним учасником. Відзначено, що особливістю товариства з обмеженою відповідальністю з одним учасником є те, що рішення з питань, що належать до компетенції загальних зборів учасників, приймаються учасником товариства одноосібно та оформлюються письмовим рішенням такого учасника. Єдиний учасник товариства може одноосібно вирішувати будь-які питання діяльності товариства.

У судовій практиці трапляються спори щодо оскарження змісту рішення єдиного учасника. Це пов'язано з тим, що нормативно-правовими актами не встановлено конкретних вимог до змісту такого рішення.

Аналіз законодавства свідчить про те, що єдиний учасник може як виконувати функції виконавчого органу на підставі укладеного трудового договору, так і здійснювати управління товариством без укладення трудового договору. Для цього єдиному учаснику необхідно прийняти відповідне рішення та внести відомості до єдиного державного реєстру.

Звернено увагу, що потребує нормативного врегулювання питання, пов'язане з управлінням товариством у разі смерті єдиного учасника товариства. Адже у випадку, якщо єдиний учасник, який помер виконував ще й функції виконавчого органу товариства, то тоді діяльність товариства тимчасово може бути повністю заблокованою.

Ключові слова: товариство, управління, учасник, рішення, загальні збори.

A limited liability company (LLC) is the most common organizational and legal form among business entities. In the process of Ukraine's integration into the European Union, the legislator reflected provisions aimed at improving the legal regulation of limited liability companies in the Law of Ukraine "On Limited and Additional Liability Companies". At the same time, one of the shortcomings of the Law of Ukraine "On Limited and Additional Liability Companies" is the lack of regulation regarding the management of companies with a sole participant.

This article analyzes legislation and judicial practice concerning the management of limited liability companies with a sole participant. It is noted that a particular feature of an LLC with a sole participant is that decisions on matters falling within the competence of the general meeting of participants are made solely by the participant and are formalized in writing as a decision of that participant. The sole participant of the company may independently decide any matters relating to the company's activities.

In judicial practice, disputes arise concerning challenges to the content of the decisions of the sole participant. This is due to the absence of specific statutory requirements for the content of such decisions.

An analysis of the legislation demonstrates that the sole participant may either perform the functions of the executive body under an employment contract or manage the company without entering into an employment contract. To do so, the sole participant must adopt the relevant decision and enter the necessary information in the Unified State Register.

Attention is drawn to the need for legislative regulation of issues concerning the management of the company in the event of the death of the sole participant. Indeed, if the deceased sole participant also performed the functions of the company's executive body, the company's operations may become entirely blocked on a temporary basis.

Key words: company, management, participant, decision, general meeting.

Позитивний досвід багатьох країн романо-германської та англосаксонської правових систем, які законодавчо визнали товариства однієї особи, дозволяє стверджувати, що це явище не суперечить правовій природі юридичної особи та господарських товариств, а, навпаки, збагачує правові механізми з управління активами фізичних і юридичних осіб, розширює підприємницьку практику [1, с. 13]. Поява такої форми юридичної особи в законодавстві країн з розвинутою економікою пояснюється наслідками як потреба в концентрації капіталу та обмеженні фінансових ризиків. Коли достатньо великий капітал зосереджується в окремій фізичній особі, зникає потреба об'єднувати капітал з іншою особою, оскільки потім власник цього капіталу буде вимушений шукати шляхи отримання домінуючого становища [2, с. 123-124].

О. С. Яворська зазначає, що можливо виділити два способи утворення товариства однієї особи: прямий, при якому у законодавстві закріплено загальний дозвіл на створення таких товариств. При цьому можуть встанов-

люватися певні обмеження, наприклад, єдиним засновником може бути лише юридична особа чи лише певним юридичним особам дозволено бути єдиним акціонером. Непрямий спосіб полягає в тому, що при загальній забороні на утворення товариства однієї особи, допускається його функціонування, якщо з тих чи інших причин залишився один учасник (можуть встановлюватися певні додаткові умови) [3, с. 61].

Серед актів ЄС інтеграційного спрямування важливе значення має Директива 89/667/ЄЕС Ради Європейських Співтовариств «Щодо приватизованих підприємств з обмеженою відповідальністю з одним учасником» від 21 грудня 1989 року [4], яка була змінена та надалі ухвалена Директива 2009/102/ЄС Європейського парламенту та ради від 16 грудня 2009 року «Про приватні компанії з обмеженою відповідальністю, що складаються з одного учасника» [5] відповідно до положень яких товариство може мати єдиного учасника з моменту створення, а також коли його акції стали належати одному акціонеру (товари-

ство з єдиним учасником); єдиний учасник виконує повноваження загальних зборів товариства; рішення, ухвалені єдиним учасником, мають бути зафіксовані у протоколі або вчинені у письмовій формі.

У ЦК України зазначається, що товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом (ч. 2 ст. 83); товариство, створене однією особою, діє на підставі статуту, затвердженого цією особою (ч. 2 ст. 87); господарське товариство, крім повного і командитного товариств, може бути створене однією особою, яка стає його єдиним учасником (ч. 2 ст. 114). Тобто, законодавство допускає створення товариств з одним учасником. Варто відзначити, що можливість створення товариства однією особою передбачено також і в Проекті Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» № 14056 від 21.09.2025 року.

Згідно п. 1 ч. 1 ст. 116 ЦК України та п. 1 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» учасники товариства мають право брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому цим законодавством та статутом товариства. Управління товариством здійснюється шляхом участі у прийнятті рішень загальними зборами, які є вищим органом управління товариства.

В. І. Цікало зазначає, що одним із самостійних корпоративних прав пропорційного характеру, яке належить до групи прав на участь в управлінні акціонерним товариством, є право на голосування. Здійснення права на голосування у вищому органі управління товариства полягає в можливості акціонерів брати участь в ухваленні рішень, які формують (визначають) волю товариства як юридичної особи. Такі рішення приймають загальні збори, за винятком випадків, коли товариство діє в складі одного акціонера, який виконує функцію вищого органу управління [6, с. 137].

Недоліком чинного законодавства, в тому числі Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», є відсутність належного правового регулювання управління в товариствах з обмеженою відповідальністю (надалі – ТОВ) з одним учасником. Л. В. Сішук зазначає, що правових ситуацій на практиці, які потребують нормативного регулювання, значно більше, що мало б бути врегульовано саме у спеціальному законі, зокрема йдеться про особливості спадкування частки у статутному капіталі товариства з одним учасником чи звернення стягнення на майно єдиного учасника товариства у вигляді тієї ж частки, чи про особливості діяльності виконавчого органу товариства з одним учасником та інше. Однозначно, що метою законодавця не має бути зарегулювання відносин без додаткової на те потреби, але й залишати без уваги ряд прогалин, що виникли у ході формування практики застосування, теж не варто [7, с. 73].

У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (надалі – Закон), існує тільки норма, яка стосується особливостей проведення загальних зборів учасників товариством, що має одного учасника. Зокрема згідно ч. 1 ст. 37 Закону у товаристві, що має одного учасника, рішення з питань, що належать до компетенції загальних зборів учасників, приймаються таким учасником товариства одноособово та оформлюються письмовим рішенням такого учасника. Тобто єдиний учасник формує волю товариства та може вирішувати будь-які питання діяльності ТОВ, які відповідно до ст. 30 Закону належать до компетенції загальних зборів: визначення основних напрямів діяльності товариства; внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту; зміна розміру статутного капіталу товариства...; прийняття інших рішень, віднесених законом до компетенції загальних зборів учасників.

Згідно з ч. 2 ст. 37 Закону до товариства з одним учасником не застосовуються положення статей 32-36 цього Закону, а інші положення цього Закону застосовуються з урахуванням положень частини першої цієї статті. Мається на увазі те, що до ТОВ з одним учасником не застосовуються положення Закону про порядок скликання загальних зборів учасників, проведення, прийняття рішень, в тому числі шляхом заочного голосування та шляхом опитування.

Стосовно строку скликання річних загальних зборів у справі № 910/4457/24 сформована правова позиція щодо застосування ч. 2 ст. 31 та ст. 37 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Верховний суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 17 вересня 2025 року відзначив, що «частина друга статті 31 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» регулює строки скликання річних загальних зборів учасників та питання, які в обов'язковому порядку вносяться до порядку денного таких зборів, а стаття 37 цього Закону визначає особливості проведення загальних зборів учасників товариством, що має одного учасника, про що безпосередньо свідчить її назва» [8].

Щодо вимог до рішення єдиного учасника, то законодавець не встановлює вимоги нотаріального посвідчення для прийнятих рішень, такі рішення викладають в письмовій формі та підписуються єдиним учасником товариства. Також рішення єдиного учасника може бути підписане з використанням кваліфікованого електронного підпису відповідно до вимог Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» та Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги».

Нотаріальне посвідчення рішення єдиного учасника вимагається при здійсненні державної реєстрації з урахуванням ст. 15 та 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Наприклад, відповідно до ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» справжність підпису єдиного учасника на рішенні товариства про визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників, засвідчується нотаріально з обов'язковим використанням спеціальних бланків нотаріальних документів.

Крім того, єдиний учасник товариства на підставі ч. 2 ст. 5 Закону може встановити вимогу нотаріального засвідчення справжності власного підпису під час прийняття рішень з питань діяльності відповідного товариства та/або вимогу нотаріального посвідчення правочину, предметом якого є частка такого учасника у статутному (складеному) капіталі відповідного товариства, та скасувати таку вимогу, відомості про що вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань у порядку, визначеному законом. Така вимога учасника чи скасування учасником цієї вимоги є одностороннім правочином і підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

На практиці через відсутність вимог до змісту рішення єдиного учасника, виникають певні розбіжності. У справі № 640/6595/20 товариство просило визнати протиправним і скасувати наказ Мін'юсту України від 03.03.2020 № 743/5 «Про скасування реєстраційних дій в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Згідно із п. 18 висновку Колегії Мін'юсту України рішення учасника від 18.12.2019 року № 18/12/2019 містить відомості про визначення кворуму, формування порядку денного та голосування, що суперечить ч. 2 ст. 37 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», оскільки такі відомості не зазначаються у рішенні

товариства, яке має лише одного учасника, а в ТОВ був єдиний учасник.

Розглядаючи спір по суті, суди попередніх інстанцій встановили, що однією з підстав для скасування спірних реєстраційних дій слугувало те, що рішення одноосібного учасника товариства містить відомості про визначення кворуму, формування порядку денного та голосування, що суперечить вимогам ст. 37 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

У Постанові від 08 липня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглядаючи касаційну скаргу зазначив, що *«з приводу недоліків рішення єдиного учасника, а саме наявності в ньому відомостей про визначення кворуму та формування порядку денного та голосування, суди виходили з того, що таке рішення прийнято одноособово як єдиним учасником, що не спростовується учасниками цієї справи та відповідає приписам ст. 37 «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», відповідно до якої у товаристві, що має одного учасника, рішення з питань, що належать до компетенції загальних зборів учасників, приймаються таким учасником товариства одноособово та оформлюються письмовим рішенням такого учасника»*.

Наявність у такому рішенні самих лише відомостей про визначення кворуму та формування порядку денного та голосування, на переконання судів попередніх інстанцій, жодним чином не спростовує його сутності, змісту та юридичного значення» [9].

Варто відзначити, що недоцільно зазначати у рішенні єдиного учасника відображення відомостей про визначення кворуму та формування порядку денного, а також голосування, попри те (як зазначено в рішенні суду), що такі відомості не спростовують його сутності. Крім того, рішення у товаристві, що має одного учасника повинні оформлюватися з дотриманням вимог ч. 1 ст. 37 Закону, а саме у формі рішення. У справі 914/466/23 [10] однією з підстав визнання рішення недійсним було порушення вимог ст. 37 «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», а саме те, що у спірному випадку було складено протокол загальних зборів, а не рішення учасника.

Варто також зазначити, що згідно ч. 5 ст. 24 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» вихід учасника з товариства, внаслідок якого у товаристві не залишиться жодного учасника, забороняється, що свідчить про те, що якщо у товаристві єдиний учасник, то реалізувати право на вихід з товариства, такий учасник не зможе.

28.02.2025 року набув чинності Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 року (введений в дію 28.08.2025 року), яким внесено зміни до ч. 1 ст. 97 ЦК України та викладено в наступній редакції: «Управління товариством здійснюють його органи або безпосередньо його єдиний учасник – фізична особа у разі прийняття таким учасником рішення про це та після внесення відповідних відомостей до єдиного державного реєстру». Раніше, дещо схожа норма була викладена у ст. 65 ГК України (втратив чинність 28.08.2025 року) в якій було вказано, що власник здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через упо-

вноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів.

Ч. 1 ст. 97 ЦК України свідчить про те, що єдиний учасник може здійснювати управління товариством без укладення трудового договору. Для цього єдиному учаснику необхідно прийняти відповідне рішення та внести відомості до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань відповідно до п. 13 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Після цього єдиний учасник здійснюватиме управління товариством, підписуватиме договори, податкову, фінансову та іншу звітність. Якщо єдиний учасник здійснює управління товариством без укладення трудового договору, то відповідно заробітна плата не сплачується.

На практиці виникають труднощі у зв'язку з тим, що доволі часто управління Державної служби України з питань праці застосовують до товариств санкції, обґрунтовуючи свою позицію тим, що учасник, який виконує функції виконавчого органу повинен працювати на підставі укладеного трудового договору та як найманий працівник має отримувати заробітну плату. Водночас суди у спорах з управлінням Державної служби України з питань праці зазначають, що *«відносини, які виникають при виконанні засновником директора товариства без укладання трудового договору є корпоративними, а отже відсутній обов'язок укладати трудовий договір, нараховувати та сплачувати заробітну плату. Таким чином, відсутні будь-які порушення норм чинного законодавства про працю»* [11].

У статуті можуть бути відсутні положення, які надають можливість єдиному учаснику здійснювати управління товариством без укладення трудового договору, тому задля уникнення спірних ситуацій варто додатково такі положення продублювати в установчому документі. Крім того, прийняте рішення про покладення обов'язків управління товариством на єдиного учасника слід оформити згідно ч. 1 ст. 37 Закону.

Ще одним питанням, яке потребує нормативного врегулювання, пов'язане з управлінням товариством у разі смерті єдиного учасника товариства. Незалежно від того, чи єдиний учасник виконує функції виконавчого органу на підставі трудового договору чи здійснює управління товариством без укладення договору, на практиці з цього приводу виникають певні труднощі. Якщо єдиний учасник, який помер виконував ще й функції виконавчого органу товариства, то тоді діяльність товариства тимчасово може бути повністю заблокованою. Адже, якщо на підставі свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини – корпоративними правами не прийняти рішення про зміну керівника та внесення відомостей до єдиного державного реєстру, то неможливим є укладення договорів з контрагентами, подання фінансової та податкової звітності та здійснення повноцінної господарської діяльності товариством.

Окреслені вище та інші питання, які виникають при здійсненні управління у товариствах з обмеженою відповідальністю з одним учасником потребують належного правового регулювання. З метою ефективного управління товариством з одним учасником та сприятливого інвестиційного середовища, законодавцю слід врахувати прогалини чинного законодавства, які висвітлює правозастосовча та судова практика.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акіменко Ю. Ю. Особливості цивільно-правового статусу господарського товариства однієї особи (на прикладі законодавства України та ФРН): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ю. Ю. Акіменко; кер. роботи М. Р. Аракелян; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 20 с.
2. Лехокодух І.О. Щодо правового статусу господарських товариств з одним учасником. *Форум права*. 2016. № 5. С. 123-129.
3. Яворська О. С. Господарське товариство однієї особи. Корпоративне право України та інших європейських країн: порівняльно-правова характеристика. Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 26-27 вересня 2014 року. Івано-Франківськ, 2014. С. 61-65.

4. Директива 89/667/ЄЕС Ради Європейських Співтовариств «Щодо приватизованих підприємств з обмеженою відповідальністю з одним учасником» від 21 грудня 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_459#.
5. Директива 2009/102/ЄС Європейського парламенту та ради від 16 грудня 2009 року «Про приватні компанії з обмеженою відповідальністю, що складаються з одного учасника». URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32009L0102>.
6. Цікало І. В. Здійснення акціонерами права на голосування в умовах воєнного стану. Зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні: Збірник наукових праць за матеріалами XX Міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2022 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2022. С. 135-137.
7. Сіщук Л. В. Правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю: новації в умовах євроінтеграції. Цивілістична платформа: наук. юрид. журн. / редкол.: І. Спасибо-Фатєєва (гол. ред.) та ін. Харків: ГО «Цивілістична платформа», 2024. № 3. С. 66-97.. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/976>.
8. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 вересня 2025 року, справа № 910/4457/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130307162>.
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 08 липня 2021 року, справа № 640/6595/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98187773>.
10. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 вересня 2025 року, справа № 914/466/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130597961>.
11. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 14 березня 2019 року, справа № 857/1476/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80455482>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025
Дата публікації: 28.11.2025